

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.8.44>

PRAWNE UREGULOWANIE BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO POLICJANTA

Oksana Shevchenko

*adiunkt Wydziału Organizacji Szkolenia Edukacyjno-Naukowego
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-9352-9354

Ksu4445@ukr.net

Tikhin Shevchenko

*kandydat nauk prawnych, docent Katedry Taktycznego i Specjalnego Szkolenia Fizycznego Charkowskiego
Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-0366-7217

Zelod_zelod@ukr.net

Adnotacja. W artykule sformułowano pojęcie prawnej regulacji zapewnienia bezpieczeństwa osobistego policjanta, a także odzwierciedlono obecny stan prawnej regulacji zapewnienia bezpieczeństwa osobistego policjanta w typowych i ekstremalnych sytuacjach służbowych. Artykuł zawiera analizę ram regulacyjnych i prawnych, opracowano aparat terminologiczny ze wskazaniem odpowiedniej interpretacji, a także przeanalizowano publikację krajowych naukowców, którzy rozważają bezpieczeństwo osobiste policjanta w sytuacjach służbowych i ekstremalnych, jego obecny stan, istniejące problemy i sposoby ich rozwiązania, a także perspektywy rozwoju. Na podstawie przeprowadzonej analizy przedstawiono klasyfikację zapewnienia bezpieczeństwa osobistego policjantów w sytuacjach służbowych i ekstremalnych w celu ich dalszej klasyfikacji. Artykuł zawiera znaczące wnioski i określa dalsze kierunki badań naukowych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo osobiste, sytuacje ekstremalne, Narodowa Policja, bezpieczeństwo, działania służbowe i bojowe.

LEGAL REGULATION OF ENSURING PERSONAL SAFETY OF POLICE OFFICER

Oksana Shevchenko

*Adjunct at the Department of the Organization of Educational and Scientific Training
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-9352-9354

Ksu4445@ukr.net

Tikhin Shevchenko

*Candidate of Law Sciences, Docent instructor of the Department of Tactical and Special Physical Training
Kharkiv University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-0366-7217

Zelod_zelod@ukr.net

Abstract. In the article, the concept of legal regulation of ensuring the personal safety of a police officer is formed, as well as the current state of legal regulation of ensuring the personal safety of a police officer in typical and extreme situations of official activity is reflected. The article provides an analysis of the regulatory and legal framework, a study of the terminological apparatus with an indication of the appropriate interpretation, as well as an analysis of the publication of domestic scientists that consider the personal safety of a police officer in official and extreme situations, its current state, existing problems and ways to solve them, as well as development prospects. On the basis of the conducted analysis, a classification of ensuring the personal safety of police officers in official and extreme situations is provided for the purpose of their further classification. The article provides meaningful conclusions and identifies further directions of scientific research.

Key words: personal safety, extreme situations, national police, security, service and combat activity.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Оксана Шевченко

*ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-9352-9354

Ksu4445@ukr.net

Тихін Шевченко

кандидат юридичних наук, доцент кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-0366-7217

Zelod_zelod@ukr.net

Анотація. У статті сформовано поняття правового регулювання забезпечення особистої безпеки поліцейського, а також відображений сучасний стан правового регулювання забезпечення особистої безпеки поліцейського в типових та екстремальних ситуаціях службової діяльності. У статті наведений аналіз нормативно-правової бази, проведене опрацювання термінологічного апарату із зазначенням відповідного тлумачення, а також проведений аналіз публікації вітчизняних вчених, що розглядають особисту безпеку поліцейського в службових та екстремальних ситуаціях, її сучасний стан, існуючі проблеми та шляхи їх вирішення, а також перспективи розвитку. На підставі проведеного аналізу надана класифікація забезпечення особистої безпеки поліцейських в службових та екстремальних ситуаціях з метою їх подальшої класифікації. У статті надані змістовні висновки та визначені подальші напрямки наукових досліджень.

Ключові слова: особиста безпека, екстремальні ситуації, національна поліція, безпека, службово-бойова діяльність.

Вступ. В умовах ведення активних бойових дій на території України доволі актуальною та дискусійною є проблематика володіння поліцейськими прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, що цікавить науковців та практичних працівників поліції. Через нинішню ситуацію в державі, що характеризується зростанням злочинності та збільшенням кількості випадків злісної непокори з боку правопорушників законним вимогам поліцейських, їх травмуванням та загибеллю, виникає потреба наукового підходу до розв'язання сучасних задач у сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків.

Основна частина. Для досягнення поставленої мети наукової статті було вирішено основні завдання за допомогою відповідних філософських та спеціальних методів наукового пізнання. Отже, порівняльно-правовий метод було застосовано при аналізі нормативно-правової бази; метод аналізу – при аналізі сучасної політичної, економічної, соціальної та криміногенної обстановки в державі та світі; метод експертного оцінювання – з метою оцінки запропонованих методів та способів підвищення боєздатності та боєготовності поліцейських.

Результати та їх обговорення. Забезпечення особистої безпеки поліцейських в сучасних умовах вимагає оптимального правового регулювання.

На думку Б.В. Ліщук, розробка заходів щодо підвищення рівня особистої безпеки поліцейських, нормативно-правового регулювання безпечною виконання ними службових обов'язків з огляду на зміни в підготовці правоохоронців нової генерації уможливило вирішення теоретичних і практичних питань, що стосуються особистої безпеки поліцейських (Ліщук Б.В., 2016:204).

Потрібно погодитися з твердженням В. Бесчастного та Г.Гребенькова, що один із важливих напрямів забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів – удосконалення їх діяльності в різних ситуаціях та сферах. У жодному виді діяльності неможливо досягнути гарантій ідеальної безпеки, тому будь-яка діяльність, а особливо працівника правоохоронних органів, є небезпечною. Але, запроваджуючи деякі заходи, вдосконалюючи систему безпечної професійної діяльності, можна знизити негативні прояви і в професійній праці, і в повсякденному житті правоохоронця до реально можливого мінімуму (Бесчастний В., Гребеньков Г., 2010:2).

Основні підходи до забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їх працівників мають передбачати оптимальну оцінку ризиків до найімовірніших загроз і оцінку можливих наслідків здійснення цих загроз. Після того, як знайдено об'єкт, що потребує захисту, та оцінено ризики, необхідно вирішити, як можна реалізувати засоби захисту (Суббот А.І., Жадан І.В., 2008: 561).

На думку І. Вітика та В. Костюка, розв'язання проблем безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх працівників передусім досягається шляхом поєднання організаційно-управлінських та нормативно-правових заходів і засобів. Автори пояснюють свою позицію тим, що закріплених у вітчизняному законодавстві прав та свобод працівників правоохоронних органів і навіть гарантій їх реалізації недостатньо без чітко діючого механізму реалізації, тобто процесу забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх працівників. І саме тому, на їх думку, найповніше розуміння підходів до забезпечення права правоохоронних органів та їхніх працівників на безпеку досягається в результаті дослідження єдиного й цілісного механізму його здійснення (Вітик І., Костюк В. 2011: 23).

На думку В.В. Цветкова, правові акти обумовлюють юридичні наслідки у вигляді встановлення, зміни, відміни правових норм або встановлення, зміну, припинення конкретних правовідносин в сфері державного управління (Цветков В.В., 1998: 17).

Стосовно забезпечення особистої безпеки поліцейських, то в якості об'єкта правового регулювання виступає взаємопов'язана сукупність (система) суспільних відносин, впорядкуванням якої, створюються сприятливі умови для забезпечення особистої безпеки працівників поліції.

Предметом правового регулювання охоплюються всі суспільні відносини, в які вступають поліцейські, забезпечуючи особисту безпеку при виконанні покладених на них завдань.

Наявність специфічної групи суспільних відносин при забезпеченні особистої безпеки працівників поліції, суб'єктами яких виступають самі поліцейські, а також державні органи та посадові особи, викликає необхідність їх нормативно-правової регламентації.

З огляду на особливості та характер виникаючих правовідносин під час вирішення завдань поліції, під правовим регулюванням забезпечення особистої безпеки поліцейських слід розуміти здійснюваний за допомогою правових засобів (правозабезпечення та правозастосування) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою захисту життя, фізичного та психічного здоров'я зазначених суб'єктів.

Основними нормативно-правовими актами в цій сфері є: Конституція України, Кодекс законів про працю України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України, Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Також до цього масиву входять: Укази Президента України і постанови Кабінету міністрів України, і накази, рішення та розпорядження Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції, зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 року № 337 «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві», наказ МВС України № 1346 від 27 грудня 2002 року «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій, що сталися в органах і підрозділах системи МВС України», наказ МВС України від 01 лютого 2016 року № 70 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю», наказ МВС України від 07 липня 2017 року № 577 «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів».

На думку О.Ф. Скакун, комплексне законодавство охоплює норми декількох галузей права, регулюючи різні види суспільних відносин, котрі утворюють відносно самостійну сферу суспільних відносин, які вимагають юридично різнорідних способів впливу, що об'єднуються в цілісний комплексний метод (Скакун О.Ф., 2000: 277).

Закріплені в нормативно-правових актах норми, які регламентують правовідносини в сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських, можна умовно поділити на дві групи:

1) норми, що встановлюють заборони на вчинення певних дій, які загрожують життю і здоров'ю поліцейських, а також передбачають юридичну відповідальність в разі вчинення подібних дій.

2) норми, що регламентують права та обов'язки суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників поліції. Такими суб'єктами є перш за все самі поліцейські, а також спеціальні підрозділи (Управління внутрішньої безпеки, Управління кадрового забезпечення).

Розглянемо першу групу норм права. Положення ст. 68 Конституції України зобов'язують громадян неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, тобто орієнтують кожного громадянина на правомірну поведінку. Вона підтримується з метою досягнення соціально-корисного результату, як відповідність поведінки приписаним норм права, тобто суб'єктивним правам і юридичним обов'язкам. Одночасно ст. 23 Конституції України встановлює, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством.

Норми права, що передбачають відповідальність за протиправні дії відносно працівників поліції, закріплені в адміністративному та кримінальному законодавстві.

Окрім того, в ст. 185 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця. Окремі норми КУпАП можуть опосередковано впливати на особисту безпеку поліцейських, встановлюючи відповідальність за порушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку та встановлений порядок управління. Наприклад, ст. 185⁻¹ та ст. 185⁻² КУпАП передбачають адміністративну відповідальність за порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій; ст. 185⁻⁷ КУпАП – за публічні заклики до невиконання вимог поліцейського чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; ст.ст. 190, 191, 192, 193, 194 КУпАП – за порушення громадянами порядку реєстрації, придбання, продажу, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; ст. 195⁻¹ КУпАП – за порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони; ст. 195⁻² КУпАП – за порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них; ст. 195⁻³ КУпАП – за порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони; ст. 195⁻⁶ КУпАП – за порушення порядку виробництва, зберігання, перевезення, торгівлі та використання піротехнічних засобів.

До таких норм Кримінального кодексу України слід віднести: ст. 348 (посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця) та ст. 345 (погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу).

Норми права другої групи можуть бути умовно поділені на дві підгрупи:

1) норми, що закріплюють права всіх громадян України на особисту безпеку, в тому числі вони поширюють свою дію і на працівників поліції;

2) норми, що регламентують права та обов'язки поліцейських в сфері забезпечення їх особистої безпеки, які зумовлені специфікою їх діяльності.

Розглядаючи першу підгрупу зазначених норм, перш за все необхідно виділити конституційні положення, що закріплюють основні права та свободи людини і громадянина (ст. 21–56 Конституції України), а також гарантії цих прав та свобод (ст. 57–68 Конституції України).

Конституція України встановлює беззаперечний пріоритет, пряму дію і застосування конституційних норм та загально визнаних міжнародних правових стандартів в області прав людини, до яких слід віднести: Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності та іншого. Основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює функції у цій галузі через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Держава згідно з чинним законодавством забезпечує безпеку кожного громадянина на території України.

Кримінально-правові норми регулюють відносини, що виникають під час проведення суспільно небезпечних діянь. Як вже було зазначено раніше, існування галузі кримінального права грає важливу роль в забезпеченні безпеки в суспільстві і особистої безпеки поліцейського в тому числі.

Це проявляється в тому, що за чинним кримінальним законодавством кожен громадянин має право на необхідну оборону. Норма, що міститься в п. 2 ст. 36 КК України, свідчить, що кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади.

Отже, оскільки життя є найвищою соціальною цінністю, вважається правомірним та виправданим заподіяння будь-якої шкоди особі, яка нападає, аж до позбавлення її життя. Право на необхідну оборону мають в рівній мірі всі особи незалежно від їх професійної чи іншої спеціальної підготовки та службового становища. За змістом закону необхідна оборона передбачає активну протидію здійснюваному посяганням. Тому громадянин має право на необхідну оборону незалежно від того, чи міг він уникнути небезпеки, що загрожує, ухилитися від нападу, врятуватися втечею, звернутися за допомогою до представників влади.

Також, законодавчим актом, що регулює відносини в сфері трудових прав працівників та їх безпеки і в процесі трудової діяльності, є Кодекс законів про працю України.

Згідно ст. 2 Кодексу законів про працю України працівники мають право на здорові і безпечні умови праці. До основних умов праці працівників ст. 88 відносить здорові та безпечні умови праці (додержання правил і норм з техніки безпеки, необхідне освітлення, опалення, вентиляція, усунення шкідливих наслідків шуму, випромінювань, вібрації та інших факторів, які негативно впливають на здоров'я робітників. Відповідно до ст. 153 на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган.

Другою підгрупою норм, що регламентують права та обов'язки поліцейських в сфері забезпечення їх особистої безпеки, які зумовлені специфікою їх діяльності є ряд спеціальних законодавчих актів та відомчих наказів МВС та Національної поліції.

Основним документом щодо забезпечення особистої безпеки поліцейських є Закон України «Про Національну поліцію». Названий нормативно-правовий акт відповідає міжнародним правовим документам, а саме, Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку.

Аналіз норм Закону України «Про Національну поліцію» показує, що в ньому дається вичерпний перелік прав і обов'язків поліцейських.

У силу високого ступеня ймовірності можливого вторгнення в сферу прав і свобод особистості в окремому розділі зазначеного Закону (ст. 42–46) роз'яснюються умови і межі застосування поліцейських заходів примусу: фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Це означає, що поліцейські мають право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю, в тому числі і для забезпечення особистої безпеки, тільки в передбачених Законом випадках і порядку, а також відповідно до переліку та Правил застосування спеціальних засобів, які затверджені постановою Кабінету міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024.

Одним з перших поліцейських заходів примусу законодавство визначає застосування фізичної сили. Так, поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Ряд науковців та практиків (В.В. Сокурєнко, С.М. Бортник, О.А. Моргунов, В.О. Артем'єв, І.Г. Хомко) прийшли до висновку, що для вироблення ефективної тактики самозахисту поліцейського потрібно використовувати умовну модель застосування сили. Використання принципів моделі застосування сили допомагає працівнику поліції оцінити ризики, поведінку особи, чинники, що впливають на ситуацію, а графічне

зображення цієї моделі дає змогу працівнику поліції обрати відповідний захід втручання та обґрунтувати свої дії стосовно вирішення конфліктних ситуацій. Згаданий колектив науковців серед основних принципів моделі застосування сили виділяє: збереження та захист життя як основний обов'язок поліцейського, безпека громадян як основна мета застосування будь-якого заходу впливу та безпека поліцейських має вирішальне значення для забезпечення публічного порядку та безпеки (Бортник С.М., Моргунов О.А., Артем'єв В.О., Хомко І. Г., 201: 7).

Відповідно до моделі застосування сили автори пропонують застосовувати два рівня фізичного контролю: м'який та жорсткий. Під фізичний контроль мається на увазі будь-який метод фізичного впливу, який застосовується для контролювання особи без застосування зброї. М'який контроль правопорушника - не завдаючи суттєвого болю. Техніки, які спонукають суб'єкта виконувати вербальні команди за допомогою дотиків з суб'єктом («легкий фізичний контакт»). Жорсткі прийоми фізичного впливу використовуються для припинення дій особи, або застосування прийомів контролю та передбачають більш високу ймовірність нанесення травм. Вони можуть включати удари руками та ногами. Контроль удусенням (тиск на сонну артерію) також вважається жорстким прийомом фізичного впливу.

Щодо застосування спеціальних засобів, то Закон України «Про Національну поліцію» встановлює вичерпний їх перелік: 1) гумові та пластикові кийки; 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії; 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо); 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; 5) засоби примусової зупинки транспорту; 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; 7) службові собаки та службові коні; 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії; 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу; 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії; 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами; 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Застосування, використання зброї (ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію») в основному передбачає застосування поліцейськими табельної зброї (пістолет, помпова рушниця, автоматична рушниця, і т. д.) Застосування зазначених видів озброєння в основному, або у більшості випадків, призводить до тяжких тілесних ушкоджень, або смерті в наслідок дії балістичної сили, тобто свинцевої кулі, у зв'язку з поведінкою правопорушника, яка може призвести до заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або смерті.

Стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» чітко визначає перелік виняткових випадків застосування вогнепальної зброї поліцейським: 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю; 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Окремо встановлюється застосування вогнепальної зброї без попередження.

Особливе місце в підгрупі норм, що регламентують права та обов'язки поліцейських в сфері забезпечення їх особистої безпеки займають норми, що містяться у відомчих нормативних правових актах. Ми поділяємо висловлену в науковій літературі точку зору про цілі відомчої нормотворчої діяльності. До них можна віднести: юридичне закріплення існуючих в галузі відносин та їх правове регулювання; формування нових відносин, відсутніх у даний момент, але бажаних і необхідних з точки зору реалізації перспективних завдань; ліквідація застарілих відносин та ситуацій, які гальмують розвиток нових прогресивних тенденцій.

У зв'язку з підвищеною небезпекою, яку становить табельна вогнепальна зброя для поліцейського, законодавець окремо закріпив відомчу Інструкцію із заходів безпеки при поведженні зі зброєю, закріплену наказом МВС України від 01 лютого 2016 року № 70. Інструкція визначає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поведження з вогнепальною зброєю, ручним протитанковим і підствольним гранатометами, реактивною протитанковою і бойовою ручною гранатами.

Забезпечення особистої безпеки поліцейськими при поведженні зі зброєю є складовою частиною службової діяльності органів (закладів, установ) поліції.

Окрім зазначених, на регулювання правовідносин у сфері забезпечення особистої безпеки працівників поліції орієнтовані і інші законодавчі та відомчі нормативно-правові акти.

Так, до виділеної нами підгрупи норм права, що регламентують права та обов'язки працівників поліції у сфері забезпечення їх особистої безпеки та визначаються специфікою діяльності потрібно віднести норми закріплені в Законі України «Про дорожній рух» та Правилах дорожнього руху. Названі документи регламентують права і обов'язки учасників дорожнього руху, за невиконання яких передбачена адміністративна (КУпАП) та кримінальна відповідальність (КК України).

Працівники патрульної поліції під час регулювання дорожнього руху на перехрестях та на місцях оформлення ДТП також повинні виконувати приписи та заборони, які закріплені в Правилах дорожнього руху. У силу специфіки несення служби у складі автомобільних (на мотоцикли) патрулів вони самі є учасниками дорожнього руху і можуть бути притягнені за невиконання приписів Правил дорожнього руху до адміністративної відповідальності (ст. 15 КУпАП). Неухильне дотримання усіма учасниками дорожнього руху цих приписів та заборон (у тому числі і працівниками поліції) зводить до мінімуму ймовірність виникнення дорожньо-транспортних пригод за участю інспекторів, що нерозривно пов'язано із забезпеченням їх особистої безпеки.

Проаналізувавши положення Закону України «Про дорожній рух» можна прийти до висновку, що певні його норми досить умовно регламентують права та обов'язки водіїв автотранспортних засобів. Зокрема, для підвищення рівня особистої безпеки поліцейського пропонується викласти статтю 16 «Основні права та обов'язки водія транспортного засобу» у наступній редакції: «Водій зобов'язаний: на вимогу поліцейського, а водії військових транспортних засобів – на вимогу поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України: зупинити транспортний засіб з дотриманням вимог Правил дорожнього руху; вимкнути двигун транспортного засобу та вийняти ключ із замка запалювання (у разі наявності такого ключа); передати для перевірки посвідчення водія відповідної категорії, реєстраційний документ на транспортний засіб, а у випадках, передбачених законодавством, – поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страховий сертифікат «Зелена картка»), інші документи, що визначені Правилами дорожнього руху; перебуваючи у транспортному засобі, покласти руки на кермо, тримаючи їх у полі зору поліцейського, та не виходити з нього без дозволу поліцейського; на вимогу поліцейського вийти з транспортного засобу; неухильно виконувати вимоги або розпорядження поліцейського.

Статтю 18 «Основні обов'язки та права пасажирів» викласти в наступній редакції: «Пасажир, тобто особа, яка користується транспортним засобом, але не причетна до керування ним, зобов'язаний: ... під час зупинки транспортного засобу на вимогу поліцейського перебувати на своєму місці до відповідного розпорядження або вимоги поліцейського; на вимогу поліцейського вийти з транспортного засобу.

Паралельно пропонується внести зміни та уточнення в положення Закону України «Про Національну поліцію», а саме, у новій редакції статті 32 «Перевірка документів особи» закріпити, що «поліцейський має право вимагати в особи передати документи, що посвідчують особу, та/або документи, що підтверджують відповідне право особи...». Також викласти статтю 34 «Поверхнева перевірка» у наступній редакції: «Поверхнева перевірка речі та/або транспортного засобу проводиться шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу, у тому числі шляхом візуального огляду салону, багажного відділення (навісного багажного пристрою), причепів транспортного засобу, перевірки відповідності ідентифікаційних номерів транспортного засобу. Поліцейський під час проведення поверхневої перевірки транспортного засобу має право вимагати відкрити кришку багажника (навісний багажний пристрій), капот, двері салону, ніші, які можливо оглянути без їх розбирання, причепа та надати можливість перевірити відповідність ідентифікаційних номерів транспортного засобу».

Досить ефективно до вирішення проблеми правового регулювання забезпечення особистої безпеки поліцейського підійшов Департамент поліції охорони, який закріпив у наказі МВС України від 07 липня 2017 р. № 577 «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів» перелік умов безпеки працівників органів і підрозділів поліції охорони під час виконання заходів охорони. Серед інших, до них віднесено: інструктаж працівників поліції охорони перед заступанням на службу; озброєння, екіпування, засоби зв'язку, індивідуального захисту та активної оборони, наявність у наряду автоматичної вогнепальної зброї, кулезахисний шолом, бронежилети потайного носіння не нижче 2-го класу захисту, парний наряд поліції або змішаного виду (поліція, воєнізована охорона), склад наряду не менше трьох працівників поліції охорони (у разі інкасування в одній із точок понад 500 тисяч гривень склад наряду має бути сформований з чотирьох працівників), які пройшли підготовку (перепідготовку) в училищах професійної підготовки охорони за спеціальністю та успішно склали заліки, вихід на радіозв'язок після інкасування (збору) кожної точки, наявність мобільного (стілнкового) зв'язку, наявність радіозв'язку з ГУНП (ВП ГУНП), переговорний відеопристрій, обладнання автомобіля засобами автоматичного блокування дверей під час зупинки двигуна, механічний засув на дверях автомобіля із внутрішнього боку, засоби тривожної сигналізації в місцях інкасування (доставки) коштів, наявність панцерованого спеціалізованого (оперативного) транспортного засобу.

Обговорення. Таким чином, з огляду на особливості та характер виникаючих правовідносин під час вирішення завдань поліції, під правовим регулюванням забезпечення особистої безпеки поліцейських слід розуміти здійснюваний за допомогою правових засобів (правозабезпечення та правозастосування) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою захисту життя, фізичного та психічного здоров'я зазначених суб'єктів.

Стосовно забезпечення особистої безпеки поліцейських, то в якості об'єкта правового регулювання виступає взаємопов'язана сукупність (система) суспільних відносин, впорядкуванням якої, створюються сприятливі умови для забезпечення особистої безпеки працівників поліції.

Предметом правового регулювання охоплюються всі суспільні відносини, в які вступають поліцейські, забезпечуючи особисту безпеку при виконанні покладених на них завдань.

Усі закріплені в нормативно-правових актах норми, які регламентують правовідносини в сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських, можна умовно поділити на дві групи:

1) норми, що встановлюють заборони на вчинення певних дій, які загрожують життю та здоров'ю поліцейських, а також передбачають юридичну відповідальність у разі вчинення подібних дій.

2) норми, що регламентують права та обов'язки суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників поліції.

Необхідно відзначити, що запропоновані зміни та удосконалення до нормативної-правової бази, що регулює забезпечення особистої безпеки працівників поліції, дозволять, на наш погляд, привести її у відповідність з існуючими завданнями та умовами діяльності цих органів та підрозділів. Це буде об'єктивно сприяти підвищенню рівня правової захищеності поліцейських у даній сфері і, як наслідок, призведе до зниження їх професійного ризику.

Висновки. Під правовим регулюванням забезпечення особистої безпеки поліцейських слід розуміти здійснюваний за допомогою правових засобів (правозабезпечення та правозастосування) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою захисту життя, фізичного та психічного здоров'я зазначених суб'єктів. Стосовно забезпечення особистої безпеки поліцейських, то в якості об'єкта правового регулювання виступає взаємопов'язана сукупність (система) суспільних відносин, впорядкуванням якої, створюються сприятливі умови для забезпечення особистої безпеки працівників поліції. Предметом правового регулювання охоплюються всі суспільні відносини, в які вступають поліцейські, забезпечуючи особисту безпеку при виконанні покладених на них завдань.

Усі закріплені в нормативно-правових актах норми, які регламентують правовідносини в сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських, можна умовно поділити на дві групи: норми, що встановлюють заборони на вчинення певних дій, які загрожують життю та здоров'ю поліцейських, а також передбачають юридичну відповідальність у разі вчинення подібних дій; норми, що регламентують права та обов'язки суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників поліції.

Зміст статті 6 («Верховенство права») Закону України «Про Національну поліцію» потребує негайного приведення його у відповідність до змісту «верховенства права», який закріплений у Конституції України (стаття 8).

Беручи до уваги систему принципів діяльності Національної поліції, пропонується наступна класифікація принципів забезпечення особистої безпеки поліцейських в екстремальних умовах. Відповідно до неї, принципи поділяються на такі групи: 1) принципи, які визначено в Законі України «Про Національну поліцію»; 2) спеціально-тактичні, які визначають процедурну складову діяльності поліцейського в екстремальних умовах (оцінка ризиків надзвичайних обставин, вибір оптимального тактичного прийому тощо); 3) психологічні принципи, які визначають базовий порядок дій при емоційній напруженості та впливу стрес-факторів;

Ефективність розглянутих принципів передбачає їх системність, взаємозв'язок і взаємне доповнення. Тільки в цьому випадку можна розраховувати на позитивний результат забезпечення особистої безпеки поліцейських в екстремальних умовах. Забезпечення особистої безпеки поліцейських – проблема багатопланова, для розв'язання якої необхідне здійснення комплексу спеціальних заходів. Нагальною потребою практики є формування спеціальної системи забезпечення особистої безпеки поліцейських, яка повинна базуватися на основних принципах забезпечення безпеки особистості.

Список використаних джерел:

1. Бесчастний В., Гребеньков Г. Українська міліція в контексті реформування суспільства. *Віче*. 2010. № 24. С. 2–3.
2. Вітик І., Костюк В. Діяльність служби безпеки України та соціальні права : науково-теоретичний аспект. *Віче*. 2011. № 21. С. 23–26.
3. Ліщук Б.В. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2016. С. 204–211.
4. Скаун О.Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
5. Суббот А.І., Жадан І.В. Формування у курсантів-правоохоронців політики безпеки та дій у стані необхідної оборони. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (6 червня 2008 р., Ірпінь, Україна). Ірпінь, 2008. С. 561–563.
6. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / [уклад. : Бортник С.М., Моргунов О.А., Артем'єв В.О., Хомко І. Г.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. 136 с.
7. Цветков В.В. Державне управління як основний різновид соціального управління. *Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи*. Київ, 1998. С. 17–37.

References:

1. Beschastnyi, V., Hrebenkov, H. (2010). Ukrainska militsiia v konteksti reformuvannia suspilstva [Ukrainian militia in the context of reforming society]. *Viche*, 2–3. [In Ukrainian]
2. Vityk I., Kostyuk V. (2011). D iyal'nist' sluzhby bezpeky Ukrayiny ta sotsial'ni prava: naukovy-teoretychnyy aspekt [Activities of the Security Service of Ukraine and social rights : scientific and theoretical aspect]. *Viche*. No. 21. p. 23–26. [In Ukrainian]
3. Lischuk B.V. (2016) Osobysta bezpeka yak vazhlyva skladova v sluzhbovyi diyal'nosti polityseys'kykh [Personal safety as an important component in the official activities of police officers]. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*. No. 4. P. 204–211. [In Ukrainian]
4. Skakun O.F. (2000). *Teoryya hosudarstva y prava* [Theory of the state and law: Textbook]. Kharkov : Consumption ; University of Internal Affairs, 704 p. [In Ukrainian]
5. Subbot A.I., Zhadan I.V.(2008). Formuvannya u kursantiv-pravookhorontsiv polityky bezpeky ta diy u stani neobkhidnoyi oborony. [Formation of law enforcement cadets' security policy and actions in a state of necessary defense]. *Materials of the all-Ukrainian scientific and practical conference “Organizational and legal support for the activities of controlling and law enforcement agencies in the field of business: current problems and development prospects”*. Irpin, 2008. P. 561–563. [In Ukrainian]
6. Bortnyk S.M., Morgunov O.A., Artemiev V.O., etc (2017) *Taktyka samozakhystu ta osobystoyi bezpeky pratsivnykiv Natsional'noyi politysiyi Ukrayiny : metod. rek.* [Tactics of self-defense and personal safety of employees of the National Police of Ukraine : method. rec.]. Kharkiv. national University of Internal Affairs affairs, Kaf. special physical preparation of technical training. No. 2. 136 p. [In Ukrainian]
7. Tsvetkov V.V. (1998). *Derzhavne upravlinnya yak osnovnyy riznovyd sotsial'noho upravlinnya* [State management as the main type of social management]. *Reforming public administration in Ukraine : problems and prospects*. Kyiv, 1998. P. 17–37. [In Ukrainian]